

કુર્આનની સર્વગ્રાહી તફસીર (વિવરણ)

મઆરિફુલ કુર્આન

ગુજરાતી

મૂળ લેખક

હઝરત મવલાના મુફતી મુહમ્મદ શફીઝ્ સા. (રહ.)

અનુવાદક

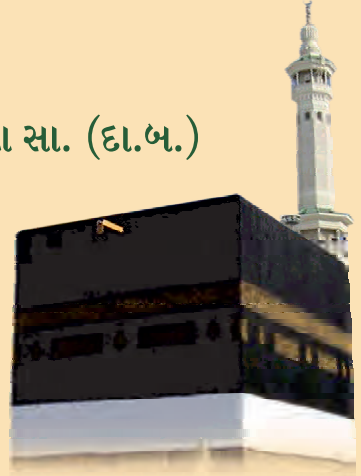
ઈલ્યાસ ગુલામમુહમ્મદ આદમ સાલેહ પટેલ (ખાનપુરી)

પ્રકાશક

હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ વલી ભૂતા સા. (દા.ખ.)

સ્થાપક તથા મોહતમિમ

જમિઅતુલ ઝનાત ટંકારીઆ
મુ.પો. ટંકારીઆ,
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત)

www.maarifulqurangujarati.com

કાનૂની ચેતવણી: ● આ તફસીરનો હેતુ ફી-સબિલિલ્લાહ પ્રચાર પ્રસારનો છે, જેથી કોઈપણ વ્યક્તિએ પ્રસ્તુત વેબસાઈટના કોઈપણ સાહિત્યનો અથવા તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ વેપારી ધોરણે કરવાની અથવા કિતાબ સ્વરૂપે છપાવવાની સખત મનાઈ છે. માત્ર ઓનલાઈન શેરીંગ કોઈપણ પ્રકારના એડીટીંગ સિવાય કરી શકાય છે.

● પ્રકાશક પાસે આ તફસીરના પ્રિન્ટેડ કોપીના સર્વ હક્ક કોપી રાઇટેડ હોવાના કારણે મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીમાંથી પ્રકાશક અને અનુવાદકનો પ્રિન્ટેડ કોપીનો પેજ નંબર, ભાગ નંબરનો હવાલો આપી કોઈ ફકરો કે વાક્ય કોઈ કિતાબ અથવા લેખમાં કોઈપણ જાતના એડીટીંગ વિના લખી / છાપી શકાય છે.

● આ બાબતોનું ઉલ્લંઘન કરનાર સામે કાયદેસરની કાનૂની કાર્યવાહી કરવાની સખત ચેતવણી આપવામાં આવે છે.

નોંધ : મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીના ૧૧ ભાગોની હાર્ડ પ્રિન્ટેડ કોપી મેળવવા માટે પ્રકાશક હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ ભૂતા સાહબનો સંપર્ક કરવા વિનંતી છે.

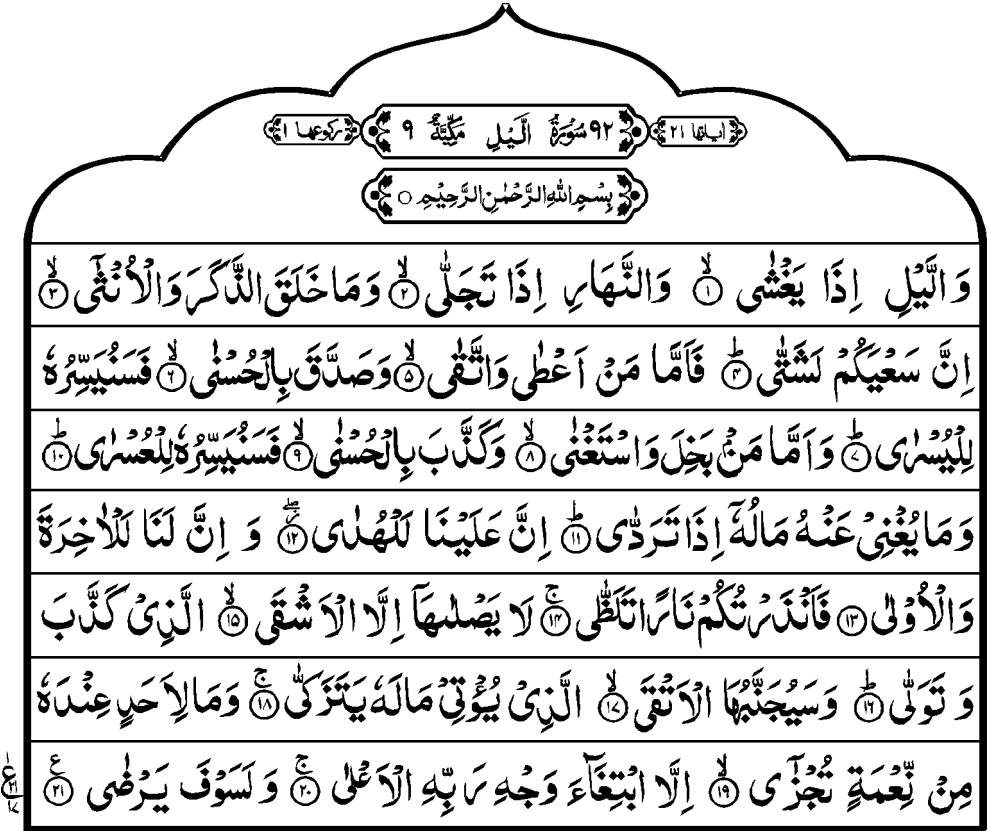
Designed and Typesetting By: Safwan Patel Khanpuri

પ્રકરણ (૯૨)

સૂરએ લય્લ

સૂરએ લય્લ મક્કામાં નાઝિલ થઈ, તેની ૩૧ આયતો છે.

આયતો : (સૂરએ લય્લ : આયત નં. ૧ થી ૩૧)

તરજુમો / તફસીર :

અલ્લાહના નામથી શરૂ કરું છું જે ઘણો જ દયાળુ અને કૃપાળુ છે.

રાતના સોગંદ છે જ્યારે કે તે (અંધકારથી) છવાઈ જાય (૧) અને દિવસના જ્યારે કે તે પ્રકાશિત થઈ જાય (૨) તથા તેના કે જેણે નર અને માદા પેદા કર્યાં. (૩) બેશક, તમારી કોશિશો ભિન્ન ભિન્ન છે (૪) તો જેણે (અલ્લાહના માર્ગમાં દાન) આપ્યું તેમજ તે (અલ્લાહથી) ડરતો રહ્યો (૫)

અને ભલી વાત (ઈસ્લામી તઅલીમ)ને સત્ય માની (૬) તો અમે તેને સરળતા તરફ ચલાવીશું (૭) પણ જેણે કંજૂસાઈ કરી અને (આખિરતથી) બેપરવા રહ્યો (૮) તથા ભલી વાત (ઈસ્લામી તઅલીમ)ને જૂઠી ગણી (૯) તો અમે તેને સખતાઈ તરફ ચલાવીશું (૧૦) અને જ્યારે તે (દોઝખના) ખાડામાં પડશે ત્યારે તેનું ધન તેને કંઈ જ કામ નહિ આવે. (૧૧) બસ અમારા શિરે તો રસ્તો બતાવી દેવું જ છે (૧૨) અને બેશક, અમારા જ અધિકારમાં આખિરત તથા દુનિયા છે. (૧૩) તો મેં તમને એક ભડભડતી આગથી સાવચેત કરી દીધા. (૧૪) તેમાં (સદા માટે) તે જ પડશે જે મોટો દુર્ભાગી છે (૧૫) કે જેણે (ઈસ્લામને) જૂઠાડ્યો અને મોઢું ફેરવ્યું (૧૬) અને તે આગથી એવા મહાન પરહેઝગારને બચાવી લેવામાં આવશે (૧૭) કે જે પોતાનો માલ દિલને પવિત્ર કરવા માટે આપે છે (૧૮) અને (અલ્લાહ સિવાય) કોઈનો તેના ઉપર કંઈ ઉપકાર ન હતો કે જેનો બદલો વાળવા માટે (તેને) આપતો હોય; (૧૯) પરંતુ પોતાના સર્વોપરી પરવરદિગારની ખુશી ઈચ્છવા ખાતર જ (આપે છે) (૨૦) અને ટૂંક સમયમાં તે જરૂર ખુશ થઈ જશે. (૨૧)

વિસ્તૃત વિવરણ :

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ આ વાક્ય એવું છે જેમકે સૂરએ ઈન્શિકાકમાં આવ્યું છે أَنِكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا જેની તફસીર અગાઉ આવી ચૂકી છે. ભાવાર્થ એ છે કે માણસ પોતાની પ્રકૃતિથી કોઈને કોઈ કામ માટે પ્રયત્ન અને પ્રવૃત્તિ તથા મહેનત અને સંઘર્ષ કરવાની સ્વભાવગત ટેવ ધરાવે છે પરંતુ અમુક લોકો પોતાની મહેનત અને સંઘર્ષથી કાયમી રાહતનો સામાન કરી લે છે અને અમુક બીજા પોતાની આ જ મહેનતથી કાયમી અઝાબ ખરીદી લે છે જેમકે હદીષમાં છે, દરેક માનવી જ્યારે સવારે ઊઠે છે તો તે પોતાના નફ્સને વેપાર ઉપર લગાવી દે છે, કોઈ તો આ વેપારમાં સફળ થાય છે અને પોતાને આખિરતના અઝાબથી આઝાદ કરી લે છે અને કોઈ એવો પણ છે કે જેની મહેનત, પ્રયત્ન અને પ્રવૃત્તિ તેના સર્વનાશનું કારણ બની જાય છે પરંતુ બુદ્ધિનું કામ એ છે કે પ્રથમ પોતાની મહેનત અને પ્રવૃત્તિના પરિણામને વિચારે, જે પ્રવૃત્તિના પરિણામમાં કામચલાઉ આરામ

અને આનંદ હોય પરંતુ કાયમી અઝાબ તથા રંજ ગમનું કારણ બને તેની પાસે પણ ન જાય.

પ્રયત્ન અને અમલના આધારે માનવોના બે વર્ગો :

આગળ કુર્આને હકીમે પ્રયત્ન અને અમલના આધારે માનવોના બે વર્ગો બતાવ્યા અને બંનેના ત્રણ ત્રણ પ્રકારના લક્ષણો વર્ણન કર્યા. પ્રથમ વર્ગ સફળ લોકોનો છે તેમના ત્રણ અમલ આ પ્રમાણે છે **وَأَقْبَىٰ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ** એટલે કે જેણે અલ્લાહના માર્ગમાં માલ ખર્ચ કર્યો અને અલ્લાહથી ડરીને જિંદગીના દરેક ભાગમાં તેના હુકમોનો વિરોધ કરવાથી બચતો રહ્યો અને જેણે સારી વાતનું સમર્થન કર્યું. સારી વાતથી ભાવાર્થ કલિમએ લા ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહ છે. (ઇબને અબ્બાસ રદિ., જહુહાક અને સુદીના નિવેદન દ્વારા) આ કલિમાની ખરાઈથી ભાવાર્થ ઈમાન લઈ આવવું છે અને જો કે ઈમાન બધા અમલોનો આત્મા છે અને સૌથી અગ્રક્રમે છે, તેને અહીંયાં પાછળના ક્રમે લાવવાનું કારણ કદાચ એ છે કે આ સ્થળે મહેનત અને અમલ તથા સંઘર્ષનું વર્ણન છે અને તે બધા કમો જ છે, ઈમાન તો એક દિલની મનોસ્થિતિ છે કે દિલમાં અલ્લાહ તઆલા અને તેના રસૂલનું સમર્થન કરે, પછી જીભથી પણ તેનો સ્વીકાર અને એકરાર કલિમએ શહાદત દ્વારા કરી લે અને દેખીતું છે કે આ બંને વસ્તુમાં કોઈ શારીરિક મહેનત નથી, ન જ કોઈ તેને પ્રવૃત્તિની લિસ્ટમાં સામેલ કરે છે.

બીજા જૂથના ત્રણ અમલોનું વર્ણન કર્યું **وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ** એટલે કે જેણે અલ્લાહ તઆલાના માર્ગમાં માલ ખર્ચ કરવાથી કંજૂસાઈ કરી અને ફરજ ઝકાત તથા ફરજ સદકાઓ પણ અદા કરવાથી દૂર રહ્યો અને અલ્લાહ તઆલાથી ડરવાના બદલે, તેના તરફ ઝૂકવાના બદલે અને તેનું આજ્ઞાપાલન અપનાવવાના બદલે તેનાથી બેપરવાહી અને બેરૂખી અપનાવી અને સારી વાત એટલે કે કલિમએ ઈમાનને જૂઠાડ્યો. આ બંને જૂથોમાંથી પ્રથમ જૂથ વિશે કહ્યું **لِيُسْرَىٰ** તેમાં શબ્દ **يُسْرَىٰ** (યૂસ્રા)નો શાબ્દિક અર્થ "સરળ અને આરામ પહોંચાડનારી વસ્તુ" થાય છે કે જેમાં કોઈ મહેનત અને તકલીફ ન હોય, એનાથી ભાવાર્થ જગત છે, એ જ પ્રમાણે તેનાથી વિપરીત બીજા જૂથ વિશે ફરમાવ્યું, **لِلْعُسْرَىٰ** તેમાં **عُسْرَىٰ** (ઉસ્રા)નો શાબ્દિક અર્થ "મુશ્કેલી

અને તકલીફ આપનારી વસ્તુ" થાય છે. તેનાથી ભાવાર્થ જહન્નમ છે અને બંને વાક્યોનો અર્થ એ છે કે જે લોકો પોતાના પ્રયત્નો અને મહેનત પ્રથમ ત્રણ કામોમાં લગાડે છે, એટલે કે અલ્લાહ તઆલાના માર્ગમાં ખર્ચ કરે છે, અલ્લાહ તઆલાથી ડરે છે અને ઈમાનનું સમર્થન કરે છે તે લોકો માટે અમે યુસ્રા એટલે કે જન્નતના અમલો સરળ કરી દઈએ છીએ અને જે લોકો આ પ્રયત્નો અને અમલ બીજા ત્રણ કામો માટે લગાવે છે તેમના માટે અમે ઉસ્રા એટલે કે જહન્નમના અમલો સરળ કરી દઈએ છીએ. દેખીતી રીતે સ્થળનો તકાદો તો એવું કહેવાનો હતો કે તેમના માટે જન્નતના અમલો અથવા દોઝખના અમલો સરળ કરી દેવામાં આવશે, કારણ કે સરળ અથવા મુશ્કેલ હોવું અમલોનું જ લક્ષણ હોઈ શકે છે તો પોતે વ્યક્તિ ન તો સરળ હોય છે ન જ મુશ્કેલ પરંતુ કુર્આને કરીમે આ વ્યાખ્યા એ રીતે કરી કે તે લોકોની જાત અને અસ્તિત્વ તે અમલો માટે સરળ કરી દેવામાં આવશે, તેમાં ઈશારો એ વાત તરફ છે કે તેમના સ્વભાવ અને પ્રકૃતિને એવા બનાવી દેવામાં આવશે કે પ્રથમ જૂથ માટે જન્નતના અમલો તેમનો સ્વભાવ બની જશે, તેના વિરુદ્ધ કરવામાં તેઓ તકલીફ અનુભવશે, એ જ રીતે બીજા જૂથનો સ્વભાવ એવો બનાવી દેવામાં આવશે કે તેમને જહન્નમના અમલો જ પસંદ આવશે અને તેમાં જ તેમને રાહત મળશે, જન્નતના અમલોથી તેમને નફરત થશે. આ બંને જૂથોના સ્વભાવોની આ પરિસ્થિતિ પેદા કરવાને વ્યાખ્યિત કર્યું કે આ લોકો પોતે તે કામો માટે સરળ થઈ ગયા, એક મરફૂઅ હદીષમાં તેનું સમર્થન આ રીતે આવ્યું છે કે રસૂલે કરીમ صلی اللہ علیہ وسلم એ કહ્યું, **إِعْمَلُوا فَكُلٌّ مَيْسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَسَيُسَّرُ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَسَيُسَّرُ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ** (રવાહુલ બુખારી અને મુસ્લિમ -અલી રદિ. દ્વારા) એટલે કે તમે જે અમલ કરો છો તે કરતા રહો કારણ કે દરેક વ્યક્તિ માટે તે જ કામ સરળ કરી દેવામાં આવ્યું છે જેના માટે તે પેદા કરવામાં આવ્યો, તેથી જે ખુશનસીબ અને નેક સ્વભાવના લોકો છે તેમના સ્વભાવમાં તો નેક અને ખુશનસીબીવાળા અમલો જ પ્રિય થઈ જશે અને જે બદબખ્ત અને બદનસીબ એટલે કે જહન્નમવાળા લોકો છે તેમના માટે બદબખ્તીના અમલો કરવા જ તેમનો સ્વભાવ બની જાય છે પરંતુ આ બંને વસ્તુઓ પોતાને મળેલ અધિકારનો ઉપયોગ કરવાના પરિણામે મળે છે તેથી તેના ઉપર અઝાબ અને સવાબ નક્કી થવો

અસંભવિત કહી શકાતું નથી, ત્યાર પછી બદનસીબ જૂથ અને જહન્નમવાળાઓને ચેતવણી છે وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى એટલે કે જે માલ માટે આ કમ્બખ્ત વાજિબ હકોમાં પણ કંજૂસી કરતો હતો આ માલ તેના ઉપર અઝાબ આવવાના સમયે કંઈ કામ આપશે નહીં, تَرَدَّى નો શાબ્દિક અર્થ ખાડામાં પડી જવાનો અને હલાક થઈ જવાનો થાય છે. ભાવાર્થ એ છે કે મોત પછી કબરમાં અને પછી ક્યામતમાં જ્યારે તે જહન્નમના ખાડામાં પડતો હશે તો આ માલ તેને કંઈ જ લાભ આપશે નહીં.

آ لَا يَصْلُهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى આ જહન્નમની પરિસ્થિતિનું વર્ણન છે કે તેમાં કોઈ દાખલ નહીં થાય પરંતુ તે જ વ્યક્તિ જે બદનસીબ છે અને જેણે અલ્લાહ અને રસૂલને જૂઠાડ્યા અને તેમના આજ્ઞાપાલનથી મોઢું ફેરવ્યું અને એ દેખીતું છે કે અલ્લાહ અને રસૂલને જૂઠાડનાર માત્ર કાફિર જ હોઈ શકે છે. તેનાથી દેખીતું એવું સમજવામાં આવે છે કે મો'મિન ગુનેહગાર જે જૂઠાડવાનો અપરાધી નથી જહન્નમમાં જશે નહીં જ્યારે કે કુર્આન અને હદીષની અસંખ્ય નુસૂસ તેનાથી ભરેલી પડેલી છે કે મો'મિન પણ જે ગુનાહ કરે છે જો તેણે તવબહ ન કરી અથવા સિફારસથી અથવા અલ્લાહ તઆલાની ખાસ રહમતથી તેન મા'ફ કરવામાં ન આવ્યો તો તે પણ જહન્નમમાં જશે અને પોતાના ગુનાહોની સજા ભોગવતા સુધી જહન્નમમાં રહેશે, અલબત્ત સજા ભોગવ્યા પછી જહન્નમમાંથી કાઢી લેવામાં આવશે અને પછી ઈમાનની બરકતથી જન્નતમાં દાખલ થશે. દેખીતું આ આયતના શબ્દો તેનાથી વિપરીત છે એટલા માટે જરૂરી છે કે આ આયતનો ભાવાર્થ તે જ હોય જે કુર્આનની બીજી આયતો અને સહીહ હદીષો વિરુદ્ધ ન હોય, તેનો ઘણો સરળ સુમેળ તો એ છે કે અહીંયાં જહન્નમમાં પ્રવેશથી ભાવાર્થ તે પ્રવેશ છે જે હંમેશા માટે હોય અને એવો પ્રવેશ માત્ર કાફિરની જાત માટે ખાસ છે, મો'મિન કોઈને કોઈ સમયે અંતે પોતાના ગુનાહોની સજા પૂરી કર્યા પછી જહન્નમમાંથી કાઢી લેવામાં આવશે. તફ્સીરકારોએ આના સિવાય બીજા સુમેળભર્યા નિવેદનો પણ વર્ણન કર્યા છે તે પણ પોતાના સ્થળે યોગ્ય જ હોઈ શકે છે અને તફ્સીરે મઝહરીમાં તેનો એક સુમેળ આ રીતે સાધવામાં આવ્યો છે કે આ આયતમાં أَشْقَى અને أَتْقَى નો ભાવાર્થ સામાન્ય લોકો નથી બલકે તે લોકો ભાવાર્થ તરીકે છે જે રસૂલે કરીમ ﷺ ના સમયકાળમાં ઉપસ્થિત હતા તે

ઉપસ્થિત લોકોમાંથી કોઈ મુસલમાન ગુનોહ કર્યા છતાં પણ નબીએ કરીમ صلی اللہ علیہ وسلمના સંગાથની બરકતથી જહન્નમમાં જશે નહીં.

બધા જ સહાબએ કિરામ (રદિ.) જહન્નમથી સુરક્ષિત છે :

તેનું કારણ એ છે કે પ્રથમ તો તે લોકોમાં કોઈનાથી પણ ગુનાહ થઈ જવો જવલ્લે જ બન્યું છે અને આખિરતના ડરના કારણે તેમની પરિસ્થિતિથી એવું અવશ્ય જણાય છે કે જો કોઈનાથી કોઈ ગુનોહ થયો પણ છે તો તેણે તેની તવબહ કરી લીધી હશે, પછી તેમના એક ગુનાહના મુકાબલમાં તેમના નેક અમલો એટલા વધારે છે કે જેના કારણે પણ ગુનાહ મા'ફ થઈ શકે છે જેમકે કુર્આને કરીમમાં છે **إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهِنُ السَّيِّئَاتِ** એટલે કે નેક અમલો ખરાબ અમલોનો કફ્કારો બની જાય છે અને પોતે નબીએ કરીમ صلی اللہ علیہ وسلمનો સંગાથ એવો અમલ છે જે બધા જ અમલો ઉપર વર્યસ્વ ધરાવે છે. હદીષમાં ઉમ્મતના નેક લોકો વિશે આવ્યું છે **هُم قَوْمٌ لَا يَشْقَى جَلِيسُهُمْ وَلَا يَخَابُ اَيْسُهُمْ (صَحِيحَيْنِ)** છે જેમની સાથે બેસનારા બદનસીબ અને અસફળ નથી હોઈ શકતા અને જે તેમનાથી લગાવ રાખે છે તેઓ વંચિત નથી રહી શકતા તો જે વ્યક્તિ સચ્ચિદુલ અંબિયા صلی اللہ علیہ وسلمના સાથી અને તેમની મહેફિલમાં બેસનારા હોય તે કેવી રીતે બદનસીબ હોઈ શકે છે તેથી સહીહ હદીષોમાં તેના ખુલાસાઓ ઉપસ્થિત છે કે બધા જ સહાબએ કિરામ (રદિ.) જહન્નમથી બાકાત છે, પોતે કુર્આને કરીમમાં સહાબએ કિરામ (રદિ.) વિશે આ આવ્યું છે **وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى** એટલે કે તેમનામાંથી દરેક માટે અલ્લાહે "હુસ્ના" એટલે કે જન્મતનો વાયદો કર્યો છે અને બીજી આયતમાં છે **إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ** કે જે લોકો માટે અમારા તરફથી હુસ્ના નક્કી થઈ છે જેમકે તે જહન્નમની આગથી દૂર રહેશે અને એક હદીષમાં ઈરશાદ છે કે જહન્નમની આગ તે વ્યક્તિને અડકશે પણ નહીં જેણે મને જોયો છે.

(તિરમિઝી - જાબિર રદિ. દ્વારા)

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى
મુકાબલામાં ખુશનસીબ અને અલ્લાહ તઆલાથી ડરનારા લોકોના સારા બદલાનું વર્ણન છે કે જે વ્યક્તિ અલ્લાહ એટલે કે અલ્લાહ તબારક વ તઆલાનું સંપૂર્ણ

આજ્ઞાપાલન અપનાવનાર હોય અને તે પોતાનો માલ અલ્લાહ તઆલાના માર્ગમાં માત્ર એટલા માટે ખર્ચ કરે છે કે તે ગુનાહોથી પાક થઈ જાય, આવા વ્યક્તિને તે જહન્નમની આગથી દૂર રાખવામાં આવશે.

આયતના શબ્દો તો સામાન્ય છે કે જે વ્યક્તિ પણ ઈમાનની સાથે અલ્લાહ તબારક વ તઆલાના માર્ગમાં માલ ખર્ચ કરે છે તેના માટે આ ખુશખબરી છે પરંતુ આયતો ઊતરવાની પૂર્વભૂમિકાની ઘટનાથી જાણ થાય છે કે મૂળ ભાવાર્થ આ શબ્દ **أَتَّقَى** (અત્કા)થી હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.) છે. ઈબ્ને અબી હાતિમ (રહ.)એ હઝરત ઉર્વહથી રિવાયત કરી છે કે સાત મુસલમાનો એવા હતા જેમને મક્કાના કાફિરોએ પોતાના ગુલામ બનાવ્યા હતા, જ્યારે તેઓ મુસલમાન થઈ ગયા તો તેમને જાતજાતની પીડાઓ આપતા હતા. હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)એ પોતાનો મોટો માલ ખર્ચ કરીને તેમને કાફિરો પાસેથી ખરીદીને આઝાદ કરી દીધા, તેના ઉપર આ આયત નાઝિલ થઈ.

(મઝહરી)

તેના જ સંદર્ભમાં આયતનું અંતિમ વાક્ય છે **وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْرَى** એટલે કે જે ગુલામો ઉપર હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)એ આ મહાન ઉપકાર કર્યો કે મોટો માલ ખર્ચ કરીને તેમને આઝાદ કરી દીધા અને તે લોકોનું કોઈ પાછલું અહેસાન પણ તેમના માથે ન હતું કે જેના બદલામાં આ પગલું ભર્યું હોય, બલકે **رَبِّهِ الْأَعْلَى** એટલે કે તેમનો હેતુ અલ્લાહ તઆલાના આલિશાન રાજીપા સિવાય કંઈ ન હતો.

મુસ્તદરક હાકિમમાં હઝરત ઝુબૈર (રદિ.)થી નકલ થયેલ છે કે હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)ની એવી ટેવ પણ હતી કે જે મુસલમાનોને કાફિરોના હાથમાં કેદી જોતા તેને ખરીદીને આઝાદ કરી દેતા હતા અને આ લોકો મોટે ભાગે અશક્ત હોતા. સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)ના પિતા અબૂ કુહાફાએ કહ્યું કે જ્યારે તમારે ગુલામોને આઝાદ કરવા જ છે તો એટલું કામ કરી લો કે એવા ગુલામોને આઝાદ કરો જે તાકાતવાળા અને બહાદૂર છે જેથી તેઓ કાલે તમારા દુશ્મનોનો મુકાબલો અને તમારું રક્ષણ કરી શકે. હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદિ.)એ કહ્યું કે મારો હેતુ તે આઝાદ કરેલ ગુલામોથી કોઈ લાભ ઉઠાવવાનો નથી બલકે હું તો

સૂરએ લય્લ-લર : ૧ થી ૩૧

પારઠ : ૩૦

મઆરિફુલ કુર્આન (ભાગ-૧૧)

માત્ર અલ્લાહ તઆલાની ખુશી માટે તેમને આઝાદ કરું છું.

(મઝહરી)

وَلَكَسَوْفَ يَرْضَىٰ એટલે કે જે વ્યક્તિએ પોતાનો માલ ખર્ચ કરવામાં માત્ર અલ્લાહ તઆલાનો રાજીપો જોયો, પોતાનો કોઈ દુનિયવી લાભ ન જોયો તો અલ્લાહ તઆલા પણ આખિરતમાં તેને રાજી કરી દેશે અને જશતની આશ્ચર્યકારક કાયમી નેઅમતો તેને અર્પણ કરશે. ઘટનાની પૂર્વભૂમિકા આધારે આ આયતો હઝરત સિદીકે અકબર (રદિ.)ની શા'નમાં નાઝિલ થવાનું સાબિત છે તેથી આ અંતિમ વાક્ય હઝરત સિદીકે અકબર (રદિ.) માટે એક મહાન ખુશખબરી અને સન્માન છે કે તેમને દુનિયામાં જ અલ્લાહ તઆલા તરફથી રાજી થઈ જવાની ખુશખબરી સંભળાવી દેવામાં આવી.

تَمَّتْ سُورَةُ الْبَقَرَةِ بِحَمْدِ اللَّهِ ۚ ۲۵ شَعْبَانَ ۱۳۹۱ هـ

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! સૂરએ લય્લ પૂર્ણ થઈ.

□□□□□□□□□□

તારીખ : ૧૫ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૫ મુતાબિક ૨૫ રબિઝિલ આખિર ૧૪૩૬ હિજરી
ગુજરાતી અનુવાદક : ઈલ્યાસ પટેલ ખાનપુરી